

- GULSOY, Joseph (1982): «Un problema ictiològic del diccionari etimològic català: *nero i mero*», dins DURAN, Manuel / PORQUERAS-MAYO, Alberto / ROCA-PONS, Josep (ed.): *Actes del Segon Col·loqui d'Estudis Catalans a Nord-Amèrica (Yale 1979)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 101-112.
- HUGUET, Alicia (1991): *Catàleg d'espècies d'interès pesquer a Catalunya*, Barcelona, Generalitat de Catalunya/Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca.
- LE BRIS, Daniel (2013): «Concordances linguistiques celtico-ibériques: les noms de “requin peau-bleu”, *Prionace glauca* en Péninsule Armoricaïne et de “requin-taupe”, *Lamna nasus*, en Péninsule Ibérique», *Estudis Romànics*, 35, p. 283-205.
- LMP = ALVAR, Manuel (coord.) (1985-1989): *Léxico de los Marineros Peninsulares*, 4 vols. Madrid: Arco.
- RÍOS PANISSE, M. del Carmen (1977): *Nomenclatura de la flora y fauna marítimas de Galicia, I, Invertebrados y peces*, anejo de *Verba. Anuario gallego de Filología*, 7. Universidad de Santiago de Compostela.
- SANTARELLI, Caterina (2002): «L'ittionimia dialettale di Porto San Giorgio», *Quaderni di Filologia e Lingue Romanze*, terza sèrie, 17, p. 5-93.
- SECRETAN, Isabelle (1988): *Traité d'Ichthyonymie catalane. De l'origine des noms de poissons marins*. Wien: Dissertationen der Universität Salzburg/26.
- VENY, Joan (1992): «De l'occità *gronau* al català *garneu* ‘Trigla lyra’», dins KOBBERVIG, K. I. / PACHECO, A. / MASSOT I MUNTANER, J. (ed.): *Actes del Sisè Col·loqui d'Estudis Catalans a Nord-Amèrica (Vancouver 1990)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 60-88.
- VENY, Joan (2008): «Le relazioni catalano-genovesi e il loro riflesso linguistico», dins ORIOLES, V. / TOSO, F. (ed.), *Circolazioni linguistiche e culturali nello spazio mediterraneo. Miscellanea di stud.* Recco-Genova: Le Mani, p. 397-417.
- VENY, Joan (2011): «Sobre el mossarabisme d'*alatax* ‘sardinella aurita’», *Caplletra*, 51, p. 185-203.
- VENY, Joan (2012): «Catalan, une adaptation de l'occitan *roget?*», dins OLIVIÉRI, Michèle / BRUN-TRIGAUD, Guylaine / DEL GIUDICE, Philippe (ed.): *La Leçon des dialectes. Hommages à Jean-Philippe Dalbera*. Alessandria: Dell'Orso, p. 143-157.
- VPL = CORTELAZZO, Manlio / CUNEO, Marco / PETRACCO SICARDI, Giulia (1993): *Vocabolario delle parlate ligure. Lessici speciali 2-1. I pesci e altri animali marini*. Genova: Consulta Ligure.

BARCELÓ I CRESPI, Maria / ENSENYAT I PUJOL, Gabriel (2019): *Flandes i la Mallorca medieval a través dels Pont*. Palma: Documenta Balear, 278 p.

L'obra s'estructura en cinc grans apartats: la introducció, un capítol sobre *Mallorca i Flandes: Una relació antiga*, un altre sobre *El grup familiar dels Pont*, un capítol sobre *Conclusions* i, finalment, un altre relatiu a *Els textos*.

L'objectiu explicitat en la introducció és «donar a conèixer la importància d'una família de mercaders mallorquins», els Pont. En segon lloc «oferir una panoràmica del comerç i de les relacions de tota mena que existien entre el regne mallorquí i les terres flamenques» i, finalment, «dedicam l'última part al comentari i a la transcripció dels tres textos que ens han fornit dos membres de la família».

El segon capítol tracta sobre els aspectes comercials i del context històric de les relacions entre Flandes i Mallorca a partir del segle XIV. És així que Mallorca es convertí «en un lloc d'escala dels genovesos i venecians, camí del mar del Nord». Tanmateix no tot era un camí de roses. Hi havia dificultats de diversa índole i per això els mallorquins i els catalans havien de recórrer a naus estrangeres, per al comerç de més enllà de l'estret de Gibraltar. Aquest comerç va ser especialment important en el segle XIV fins a la segona meitat del s. XV, però als segles següents, XVI i XVII, ja no és tan vigorós, tret de l'activitat del mercat oleícola de Mallorca amb Holanda. Amb el temps les escales fetes per les naus es limitaren a Mallorca, València i Màlaga. «Això feia que l'illa es convertís en un lloc de distribució cap a

Barcelona, el port del qual era un destí final de part de les mercaderies importades de Flandes». La presència de tota una sèrie de productes procedents de Flandes en els inventaris exemplifica el tipus de comerç que es feia entre Flandes i Mallorca. És una bona mostra del nivell de vida i, en gran part, del luxe de l'època, més o menys compartit per les cases de gent d'alt poder adquisitiu. Vegem un petit tast d'aquestes mercaderies:

En mobiliari: «hun puat hobra de Flandes, una post de reura de Flandes, un tinell de fuste de reure de Flandes, una caixa de Flandes, una banasta de vergues d'obra de Flandes migansera, tres dotsenes de torquaboques prims en un caxó daurat de Flandes, sinch borns de Flandes, hun tinell de roura de Flandes obrat e entretallat sens caixa ab dos grazons de fust, escriptori de lenyam de roure de Flandes tancat ab son taulell y perstatges, etc.».

En estris d'ús domèstic de la llar: «un mongil de Bruges, cinc tovalles taulars obra de Flandes usades i dues tovalles de tinell obra de Flandes grosses usades, hun cobrebanch larch ab figures de ras, hun tapaporta de ras ab tres figures, V coxins de tela blanca e vermella qui en temps passat eren cubertes de drap de ras, hun drap de tela obra de Flandes pintat de Sanch Joan Baptista e la Drusiana, hun lensolet de Cambray de batejar, dos cobritaules de Flandes, etc.».

En teles: «36 canes de canemàs prim de Borgonya a raó de 3 sous la cana, vuyt pessés de drap de li ample de Flandes, hun xarboys negre fet de agula de obra de Flandes, hun xarboys de obra de agula de Flandes de grana,¹ dos scapolons de tela d'Olanda sagellats de cera vermella, sinch tovalloletes tallades de drap d'Olanda, entre pessa e scapolons de drap ample cruu de Flandes, una capsa blanca plana e quadrada, dins la qual havia un pantinador de Cambrall ab argenteria als caps e una camisa de dona de Cambrall ab listes de ceda morada e leonada nova, LIII miralls de Flandes sensers e XXVIII pessés de ells mateixos truncats, nou trossos de barabant grossos de largària de XXXVII canes y dos palms, hun tros de Orlanda² grossera de largària de tres canes, sis palms, etc.».

En indumentària i complements: «una cota de drap negre de Flandes desforada vella, un cot de dona de drap de grana de Flandes, unes calces flandeses, hun mongill de Bruges, una calota³ de Bruges, dues calotes una de Bruges l'altra violada ab vetes verdes, un sayo de Bruges folrat de pells, hun sayo de Bruges ab mànegues encetinat, etc.».

En objectes artístics i decoratius: «hun drap de pinzell de obra de Flandes de canem, de la istòria de Déu lo Pare e de la Verge Maria, hun drap de pinzell dels tres reys de Orient obre de Flandes, hun altar ab hun retaule de la Nativitat de Jesucrist obre de Flandes de pinzell e pali de ras ab la creu pintada, hun imatge obre de Flandes dels Tres Reys ab ses portas qui stà sobre lo portal del rebost, un ymatge de tela obre de Flandes ab polseres de fust en lo qual és pintat la Verga Marie ab son Fill en los brassos», etc.».

En llibres: «hunes Hores, obra de Flandes, ab un tocador de argent, hun libre major fet a Flandes per l'honorable en Farrer de Comelles en l'any MCCCCX cubert de cuyro, hunes Ores patites, de pregami, ystoriades de diversas ystories, obra de Flandes, contenents en si ofici de Nostra Dona e altres officis, etc.».

En fil: «quaranta-dues lliures de fil de Borgunya tort filat plegat a rams, unes tovalles de fil de Burgunya, etc.».

En lli: «vuyt pessés de drap de li ample de Flandes, etc.».

1. Segurament es refereix a un *serboix* «barret de forma triangular usat pels moros de certa categoria, i usat també entre cristians a l'edat mitjana» (*DCVB* s.v. *serboix*), documentat ja al segle XIV. També hi ha la variant femenina *serboixa*. Curiosament els autors de l'obra, en la pàgina 35, diuen davant aquesta forma «Un *xarboy* ignoram exactament què és», però més envant, a la pàgina següent, comenten a propòsit de la cita: «unum *serbox* panni virmitli de Flandres»: «Un *serboix* és un barret de forma triangular», d'acord amb la definició que en dona el *DCVB*.

2. Per *Holanda* aquesta forma ajuda a explicar la pronúncia popular tradicional a Mallorca d'aquest país amb ela geminada: *Hollandà*.

3. Els autors comenten sobre *calota*: «Es tractava d'una peça indumentària que no trobam a *DCVB*» (37). Pens que deu tractar-se d'un gallicisme a partir del francès *calotte* «petit bonnet rond s'appliquant sur le sommet de la tête» (Larousse 1966, s.v. *calotte*, p. 181).

En vidrieria: «hun imatge de vedrieras de obre de Flandes en què es Nostra Dona e diversos sants, LIII miralls de Flanders sensers e XXIII pessas de ells mateixos truncats, etc.».

En matèries tintòries: «quatre bales de roga de Flandes, set bales de roge de Flandes entre comuna e rapa, etc.».

En coure: «sex candelabra flandriarum de cupro, etc.».

En fusta: «Diversos carregaments sobretot de fusta de roure.».

En blat: «Entre d'altres cites n'hi ha una de 24 d'abril de 1506 en què alguns ciutadans mallorquins fan reconeixement de deute al mercader Benet d'Orlandis per blat que li havien comprat a 18 sous la quartera.».

En altres objectes: «dos cadenats de Flandes e hun vell de la terra, huna caldera de aram de obre de Flandes ab quatre anses plantada en lo mig de la tafona de tenor de setanta en vuytanta quoters, etc.».

En alguns casos rellevants: «Ací trobam els inventaris de la botiga de Pere Hilari amb una multitud de productes forans: Quatre capdells de fill de Burgunya qui peza vuyt onzes, Dos ascapolons de drap de Olanda que tiren deu canes e mitga, etc. D'altres inventaris procedeixen de personatges riquíssims com és el cas del mercader Joan Bartomeu, el ciutadà Francesc de Mora i Gregori Burgues,⁴ procurador reial.».

En exportacions de Mallorca a Flandes: Es coneix més poc que el comerç des de Flandes cap a Mallorca. Ací es parla del tema de l'exportació de ballestes durant la Guerra dels Cent Anys i sobre un cas de pirateria datat el 9 d'abril de 1467 amb un grup important de mallorquins que havien promogut una venda d'oli i mercaderies a Flandes en una nau de Pere Ivanyes. El fet és que la nau fou presa violentament per tres patrons genovesos i s'emportaren les mercaderies al ducat de Borgonya.

Clou el segon capítol un apartat sobre *Flamencs i picards establerts a Mallorca*. Bona part dels sastres que hi havia a la ciutat de Mallorca eren d'origen flamenc i/o picard o dels voltants: Antoni Bruges, Joan Albertí àlies Picard, Jaume Ferrer, Joan Barbant, Joan de Bretanya, Joan Dartos Coqualet, oriünd del comtat d'Hainaut, Gilet de Flandes, Guillem Picard, Joan Picard, Joan Resini, etc. D'altres oficis: Joan de Flandes, mercader de Tarragona, Luppio Sagura, oriünd de Flandes, Lluís de la Heyda, fuster oriünd del comtat de Flandes, Pere Picard, saig, Girard Plenier, Gil de Barbant, verguer de la cúria episcopal, Gispert de Bruna, ferrer del comtat de Flandes, Nicolau de Lavocant, mercader de Flandes. D'altres estrangers més o menys relacionats amb Flandes eren: Joan Marissell, de Journai, Joan d'Alemanya, tintorer, Ricard de Belliula, borgonyó, Joan de Borgonya, sastre, Pere de Biana, botiguer, nadiu de la senyoria de Borgonya, Pere Llemosí, sastre, Guillem Picard, carboner, mestre Benet, picapedrer oriünd del regne de França, Francesc Picard, teixidor de lli, etc.

El tercer capítol tracta sobre *El grup familiar dels Pont*. Ací es parla sobre els membres de les quatre generacions estudiades i de les relacions parentals i, en definitiva, de l'endogàmia de la família. L'elecció d'aquesta família no és casual, sinó que obeeix a raons derivades de la importància que tingueren com a mercaders, a les relacions que tingueren, de caire familiar i econòmic, amb d'altres famílies de mercaders sobretot i al fet que es trobi molta documentació de tot tipus d'aquesta família en els arxius mallorquins. La documentació es refereix per una banda al nombre de censos i rendes que cobraven i a les expedicions comercials. D'altra banda, el lapse de temps estudiat va des de 1424 fins a 1554. Els autors manifesten que «el nostre propòsit se centra, d'una banda, a oferir un tast de l'activitat comercial, força intensa, dels Pont al llarg de les generacions que estudiem. I, en segon lloc, a posar a l'abast les contribucions que podem denominar més culturalistes de la família».

Pel que fa a la primera generació, se centra en les figures d'Huguet Pont, autor de les anotacions relatives al viatge a terres flamenques el 1459-60. Huguet Pont es casà amb Beatriu Sala i Serra i tingueren quatre fills: Joan, Jordi, Gaspar i Beatriu. Són interessants els lligams de parentiu establerts amb

4. Segurament l'hauríem d'accentuar amb accent obert: *Burguès*. El topònim *na Burguesa* pot abonar aquesta evolució. Recordem que les feminitzacions formalment diferents es donen només amb els mots aguts. Si el mot primitiu hagués estat *Burgues* el femení no hagués canviat: *Burgues*.

famílies poderoses de l'època: els Espanyol, els Cotoner, els Gual, els Salas, etc. De la mateixa manera trobam relacionada aquesta família amb diverses personalitats de la cultura humanística de l'època: Esperandeu Espanyol, canonge estretament vinculat amb humanistes italians, Agnès de Pacs, promotora de l'Estudi General Lul·lià, Gregori Genovard, Ferrando Valentí, etc. Huguet Pont va ser jurat en dues ocasions: el 1436 i el 1444; i va ser un dels quatre mercaders elegits el 1440 per a contestar una enquesta o informe sobre l'estat econòmic de l'illa, com a resultat de l'endeutament crònic i de l'increment de la pressió impositiva. Són especialment interessants les referències econòmiques d'aquest personatge en expedicions comercials en naus venecianes en ocasió del comerç amb Flandes.

Pel que fa a la segona generació els autors de l'obra, se centren en Beatriu Pont, vídua de Bernat Cotoner, Gaspar Pont, germà de Jordi Pont, mort sense descendència, Jordi Pont Sala, protagonista del viatge a Flandes, casat amb Agnès Espanyol i Pacs, germana d'Esperandeu Espanyol, Joan Pont, fill de Jordi i dos preveres anomenats Joan Pont. D'entre aquestes persones destaca Jordi Pont i Sala, fill i hereu d'Huguet Pont i de Beatriu Sala. Maria Barceló i Gabriel Ensenyat manifesten que «Disposam dels llibres de comptes corresponents, ja esmentats, els quals ens permeten veure el gran volum dels seus negocis i la gran quantitat de diners que manejava». No solament intervingué en el noliejament de naus, sinó també en operacions de préstec de diners, en el cobrament de censals i en el lloguer de cases. Jordi Pont i Agnès Espanyol són els pares d'Huguet Pont i Espanyol i de Beatriu Pont i Espanyol.

Quant a la tercera generació, els autors se centren en Huguet Pont i Espanyol i els fills de Joan Pont: Joan Pont, Paula Pont, que es casà amb Pelai Fuster, donzell, Felip Pont, que va ser «qui va continuar i desenvolupar de manera més intensa l'activitat mercantil», Guillem Pont, Lluís Pont, Huguet i Elienor. Felip Pont es casà en primeres núpcies amb Caterina Rossinyol i en segones amb Bàrbara Cotoner. De la primera dona tengué Pere Marc i Margalida i, de la segona dona, Jeroni, Jordi, Guerau, Jerònia i Joanot. Lluís Pont es casà amb Anna Aixeló, neta de Francesc Aixeló, secretari d'Alfons el Magnànim.

La quarta generació se centra en Jordi Pont i Gual, autor de les cartes reportades en el llibre i del breu dietari familiar, i que es dedicà bàsicament al cobrament de censos i censals anuals i als fills de Felip Pont: Margalida Pont, Jeroni Pont, Guerau Pont i Jordi Pont.

La darrera part d'aquest capítol es dedica als parentius i endogamia de la família.

El quart capítol és el de les conclusions. Es profunditza en la importància de les relacions comercials entre Mallorca i Flandes i en la presència de flamencs en terres mallorquines. Pel que fa a la família Pont, queda clara la importància d'aquest clan familiar tant pel que fa a les activitats comercials com pel que fa al lligam amb personalitats del món de la cultura humanística emergent. Es posa un èmfasi també en la importància de l'endogàmia entre les famílies que formaven el teixit social de l'oligarquia de l'època.

El cinquè capítol i darrer tracta dels diversos textos que serveixen de colofó a l'obra: el viatge de Jordi Pont i Sala i el seu llibre de comptes i les cartes de Jordi Pont i Gual amb un breu dietari.

El viatge de Jordi Pont i Sala a terres flamenques tingué lloc el 15 de juny de 1459 en una nau veneciana i en tornà el 8 d'octubre de 1460. Visità la zona entre la Mànega i el Mar del Nord, sobretot la ciutat de Bruges, que era el centre polític i econòmic del país. El contacte entre Mallorca i Flandes havia començat a finals del segle XIII. El lloc que ocupava Mallorca en aquesta interrelació era fonamental, ja que era lloc de pas de les naus i els mercaders d'origen divers: genovesos, florentins, venecians, napolitans, sicilians, musulmans i, per descomptat, catalans i valencians. A Bruges hi havia un consolat català que agrupava els mercaders d'àmbit català: catalans, valencians i mallorquins.

En aquella època hi hagué llibres de viatges escrits per mercaders i viatgers. El llibre de Jordi Pont, però, és un llibre on consten els comptes, els pagaments que feia dia per dia, però no la narració del viatge amb la descripció del que veia i feia, per l'estil del *Tractado de las andanças e viages* de Pero Tafur, un cavaller de Sevilla que entre 1436 i 1439 viatjà a través d'Europa, la Mediterrània i l'Orient Mitjà i sobre el qual els autors de l'obra n'ofereixen una mostra ben interessant. El llibre havia estat estudiat i publicat parcialment per Josep Ramis d'Ayreflor el 1925-1927.

L'interès del llibre ve donat per diferents motius i els autors de l'obra esmenten, per exemple, l'ús de la numeració àrabica i la romana. És sabut que aquells anys de cada vegada més trobam la numeració àrabica. També és notable la diversitat de monedes que es fan servir. D'altres anotacions es refereixen a

la compra de sabates, guants, cintes per als capells, agulles, una pinta, dos capells, un quadern en blanc per a escriure, arreglar-se la barba, banys i despeses en concepte d'alimentació i alguna despesa menor de caire mèdic.

La darrera part del llibre es dedica a les cartes de Jordi Pont i Gual. Tal com diuen els autors: «El concepte de Literatura no es pot reduir a la literatura de creació sinó que abraça altres gèneres, com la memorialística, els dietaris i els epistolaris». El recull de cartes consta de 13 cartes escrites per Jordi Pont, menor. Les 10 primeres van adreçades a Antoni de Puigdorfilà i les 3 darreres a misser Posso. Van des d'abans del 12 d'octubre de 1531 fins al 14 de juliol de 1532. Les cartes a Puigdorfilà foren enviades a Palerm, Barcelona i Nàpols i les de Posso a Barcelona i Roma. Les lletres giren sobretot entorn d'Anna Maria Puigdorfilà, monja que havia decidit no continuar la seva professió religiosa. Aquest fet desencadenà un litigi llarg amb les monges i amb una part de la família sobretot pel tema del dot. El litigi acabà amb la sortida del convent de la monja després d'arribar a una avenença entre la família i les monges del convent. La figura de Jordi Pont i Gual com a autor de les cartes mostra alhora el seu grau de cultura, sobretot en el ram jurídic, i així mateix en les estratègies de cara a aconseguir que la seva neboda Sor Anna Maria pugui deixar la seva professió religiosa. Cal remarcar també els dos registres utilitzats en les cartes: en primer lloc el registre formal, molt ric en mots i expressions de caire jurídic, fins i tot amb l'ús del llatí com a llengua de referència, i en segon lloc, el registre popular, amb l'ús de determinats mots i expressions col·loquials que fa que les cartes tinguin un alt valor filològic i humà. En aquest sentit les cartes són un element fonamental per a conèixer el món mallorquí de l'època, sobretot la xarxa familiar de l'oligarquia econòmica i social.

El llibre continua amb un capítol més estrictament filològic, titulat «Aspectes formals de les lletres», subdividit en diversos apartats: *Llengua i estil*, *Aspectes lingüístics i Expressions llatines*, i un altre capítol titulat «Les lletres: aspectes temàtics interns», subdividit en *Tractament i cordialitat*, *Espiritualitat*, *Aspectes d'interès històric*, *Aspectes de caràcter quotidià* i *Reflexions*. L'obra s'acaba amb la transcripció de les 13 cartes i un breu dietari, i un capítol sobre *Els escuts familiars*, *Dionís Pont*, una relació de les abreviatures i dos quadres genealògics sobre la nissaga dels Pont.

A part dels mots i expressions adduïts i analitzats pels autors, voldria fer algunes observacions de caire filològic sobre alguns mots i expressions que m'han cridat especialment l'atenció:

- *plaurà a Déu* (1): Fórmula col·loquial de caire religiós. Vegeu també *plàcia a Déu*, *plagués a Déu*.

- *divoluta* (1): la causa és *divoluta* (1) i tota la causa principal és *divoluta* aquí (6). No apareix al *DCVB* però sí *s. v. devolut*, *-uta* «atribuït i retornat per dreb» del ll. *DEVOLUTU* «retornat», format a partir del participi del verb *DEVOLVERE*.

- *na truge* (1): Usat com a insult adreçat a una esclava negra contestatària.

- *vossa mercè* (1): Tractament de respecte que es mantindrà fins avui i que donarà lloc també a la forma reduïda *vostè* a partir de *vossa mercè* > **vossarcè* > *vossastè* (documentat en documentació mallorquina al segle XVIII) > *vostè*.

- *canalar* (2): sots *canalar* de X satembre. De *canelar* «data», metàtesi de *calenar* < del ll. *CALENDARE*.

- *no l teniu en res* (2): Vol dir «no el considereu per res».

- *dexades a un depart* (2): *Dexades a un depart* les cozes damunt dites amb el sentit de «deixades de banda».

- *suscepte* (2): que lo breu era *suscepte*, amb el sentit de «suspecte».

- *distentar* (2): volia fer *distentar* a nigú (2) y fer-vos *distentar* (4). Variant de *destentar* «trasbalsar».

- *sa y salve* (2): «sa i estalvi».

- *surrepte* (3): «subreptici».

- *besquetgen* (3): *besquetgen* molt. Format amb el verb *basquejar*. Ací vol dir «cerquen amb diligència per obtenir quelcom».

- *obté* (3): «Yo crec que ell ha de succehir aprés *obté* de vostre cunyade». Creim que aquesta frase no fa sentit amb el mot *obté* accentuat. No podria ser que en lloc de *obté*, del verb *obtenir*, faci referència a *opte* variant d'*òbit* «mort» format a partir del llatí *OBITU*? Si fos així, voldria dir: «després de la mort de la vostra cunyada».

- *totavia* (4): *tota via* era monje «encara era monja».

- *sobredebona* (4): molt hauria esser de *sobredebona* «superbona». Construcció de superlatiu format per *sobre* + *de* + adjectiu qualificatiu. Vegeu també *sobreabundós*, *sobreabundant*, *sobreagut*, etc.

- *arrullaria al rollo* (4): y encare ab tot axò los *arrullaria al rollo*, que-s diu vulgarment. Sembla que hauriem d'interpretar «arrullaria al rotlo», amb el sentit que té *arrullar* de «deixar anar violentament una cosa» (*DCVB* s.v. *arrullar*) al *rotlo*, és a dir en el terreny de joc? És una imatge que té a veure amb el joc de pilota?

- *vacànsies* (4): are haguéreu vulguda haver en les *vacànsies* «vacances, vacances» (4). El *DCVB* registra aquest mot s.v. *vacància* amb el sentit de «vacances, vacances» amb doc. de 1560.

- *respòs* (5): tinch complidament *respòs* (5) tingué *respòs* complidament (6). Variant de *respost* «resposta» amb apòcope de la darrera consonant. *DCVB* registra s.v. *respost* «resposta».

- *ladruchs* (5): ja conexeu la gent de Mallorca, tots son cavil·losos y *ladruchs*. Es tracta d'una variant de *lladre* amb el sufix *uc* amb el mateix sentit. El *DCVB* s. v. *lladruc* registra només l'accepció de «crit del gos».

- *apalés* (5): per a mostrar més *apalés* lo lur ladronici. Variant de *palès*, té equivocat l'accent.

- *sistó* (6): que-m fasse gràcia de aportar-me ab un *sistó* ho carratell una vintena de masses de lli de aquí de Nàpols (6) que-m aport ab un *sistó* o carratell una vintena de masses de lli de aquí de Nàpols (10). Es tracta d'un diminutiu de *cista*, no documentat al *DCVB* però sí que hi surt *cistelló*. Aquí aquest mot és pres com a sinònim de *carretell*. Devia ser un tipus de carruatge capaç de contenir com a mínim aquesta vintena de maços o manats de lli.

- *ns suarà la cara* (7): ja ns *suarà bé la cara* abans que sia finit (7). Significa «ens costarà molt».

- *galbar-se'n* (7): no tenen vergonya de *galbar-se'n*. *DCVB* registra s. v. *gaubar* «burlar» com a verb transitiu i *gaubar-se* «alegrar-se extremadament» com a verb reflexiu. La forma *galbar-se* és ultra-correcta, com en el cas de *gauta > galta*.

- *strebe la matadura* (7): Yo vinch a creure que are los *strebe la matadura*. Ací *estrebar* té el sentit de «estirar amb força, atesar estirant», doc. s. v. *estrebar* en el *DCVB*. Pel que fa a *matadura*, de primer era el nom d'un tipus de «nafra causada al cos d'una bèstia pels guarniments», accepció registrada s. v. *matadura* en el *DCVB*, però amb el temps, amb el verb *donar*, passà a tenir el sentit de «donar mala vida». Fins ara la primera doc. recollida pel *DCVB* és de l'Ignorància 33.

- *carasses* (7): no fas cars de lurs *carasses*. Ací té el sentit de «carusses, de manifestacions de menyspreu fetes amb la cara». *DCVB* registra s. v. *carussa* aquesta accepció i en dona com a primera doc. L'Ignorància 3 i s. v. *carassa* la primera doc. és a Pasqual Tirado (*BSCC*, VIII, 237).

- *encautalar* (7): Si nosaltres haviem are moure níguna coze seria *encautalar-los* (7) no seria sinó *encautalar-los* (8) y que ara haguéssem a moure níguna coze seria *encautalar* la part contrària (9). *DCVB* registra s. v. *encautar* l'accepció de «advertir» doc. a Eximenis XII del Crestià, c. 268 (ap. Aguiló Dicc.), però no *encautelar*, format a partir de *cautela*. El sentit, per tant, és «posar en cautela, advertir».

- *emberbollar* (9): E mostraran per bé que la part contrària vulle cavil·lar y *emberbollar*. *DCVB* registra s. v. *embarbollar* les accepcions que escauen aquí de «dir coses sense fonament, faltant a la veritat o procurant desfigurar-la» i «confondre, enterbolir» sense documentació antiga.

- *puta qui-ls pari* (9): Ací a l'home de lleis, aristòcrata, terrinent, que era Jordi Pont i Gual li surt el mal geni per una qüestió que el feia calquejar a les totes des de feia temps.

- *me fa axir pigues* (9): No solament és la primavera la que fa sortir pigues i d'altres erupcions cutànies, sinó també els trasbalsos de la vida.

- *mall de santiri* (9): a la senyora Anna may li és spessat lo *mall de santiri* y stà molt desmenjada (9). *DCVB* registra s. v. *santiri* l'accepció de «disenteria», doc. a 1468 (*BSAL*, IV, 26). Vegeu també Coromines s.v. *entre*.

- *posats* (11): ella al principi féu-hi alguns *posats* (11). Vol dir que «hi posà alguns emperons». El *DCVB* no en duu aquesta accepció que segurament té a veure amb la conjunció concessiva *posat que* o *posat cas que* «encara que».

- *potíssim* (12): un *potíssim* fonament per anul·lar la donació ho renunciació (12). *DCVB* registra *s. v. potíssim* amb l'accepció de «principalíssim» doc. a Cauliach Coll., II, III, d. 1^a, c. 1.

- *potíssimament* (12): *potíssimament* la dita donació podia haver efecte (12), *potíssimament* la dita donació podia haver efecta (13). No surt al *DCVB*. Vol dir «principalment». Tant *potíssim* com *potíssimament* són cultismes formats a partir del ll. *POTISSIMU*.

- *demesiat* (13) és *demesiat* avisar a vossa mercè (13) puys lo que s'és dit és prou *demesiat* per a vossa mercè (13). El *DCVB* registra *s. v. demesiat, -da* amb el sentit d«excessiu» doc. el 1499. Vegeu també què en diu Coromines (*DECat, s. v. més*) sobre *demesiat*.

Ha estat un plaer poder escriure aquestes notes entorn d'una obra que sens dubte haurà eixamplat el coneixement de la història social, econòmica i cultural de Mallorca i de la llengua catalana en els segles xv i xvi, encara massa poc coneguts.

Joan MIRALLES I MONSERRAT
Universitat de les Illes Balears
Institut d'Estudis Catalans

BLADÉ DESUMVILA, Artur (2018): *Memòries de l'exili mexicà (1943-1956)*. Valls: Cossetània edicions, 592 p.

L'exili sense filtres

Avui Artur Bladé Desumvila és considerat un testimoni imprescindible per comprendre l'exili de 1939, que ell va patir en dues fases, la francesa i la mexicana. És de general coneixement que va escriure a partir de l'experiència pròpia, de l'observació de la realitat que vivia i des d'un compromís i una lleialtat al país que no impedièn la distància irònica pròpia de qui va haver d'enfrontar-se amb tota mena de circumstàncies impensades i injustes. Bladé va començar a publicar des de l'enyorança del Benissanet natal en un Mèxic que l'havia acollit però on no va arribar a sentir-se còmode. Avui podem afirmar que Bladé ocupa un lloc important en la literatura catalana, però no era així només quinze anys enrere, quan el Centre d'Estudis de la Ribera d'Ebre va publicar *La lliçó de l'Ebre*, punt d'arrancada d'una reivindicació culminada amb èxit. Llavors la seva obra literària era ben poc coneguda i llegida; la bibliografia que se n'ocupava, mínima; l'obra de Bladé, intromissible. Semblava abocat a l'oblit en què reposen tants excel·lents escriptors. L'acció conjunta de les convocatòries de beques d'estudi sobre la vida i l'obra del benissetà que va impulsar el Centre d'Estudis riberenc, de jornades monogràfiques com la que li va dedicar la Universitat Rovira i Virgili, d'aplicacions pedagògiques com les que es van proposar en una jornada a Tortosa i, sobretot, de la publicació de la seva obra completa per Cossetània edicions ha aconseguit la seva revitalització. Aquesta darrera empresa ha estat impulsada, principalment, pel fill de l'escriptor, Artur Bladé Font, i per Xavier Garcia, que van traçar-ne la planificació i han vetllat perquè es desenvolupés amb puntualitat i ordre. Semblava que aquesta obra completa acabava amb la publicació del dotzè volum però ara s'hi ha afegit aquest tretzè sobre la seva vida a Mèxic.

Més que en cap altre dels anteriors, en aquest lliurament s'ha de subratllar la intervenció decisiva del seu fill, Artur Bladé Font. Ja ens va sorprendre quan entre els papers de son pare va descobrir una segona part de *L'exiliada*. Aquí la seva dedicació ha estat molt més intensa que en cap altra ocasió, perquè el material li ha arribat dispers i barrejat amb altres notes de l'època mexicana. El fill, és clar, no intervé en la redacció del text del pare —si que hi afegeix informació en notes a peu de pàgina—, però aquesta vegada palesa la necessitat de fer sentir la seva veu en una àmplia i interessant introducció que, a més de la funció habitual de presentació de les característiques de les pàgines que precedeix, també fa la de donar espai a la perspectiva del jove exiliat que ell fou, notablement diferent de la del pare: «En relació a l'experiència del meu pare, sento que el seu relativament escàs tracte amb mexicans no li per-